

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN VOOR DE
INHOUD VAN HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN "DE SCHERPENBERG" TE APELDOORN

196-25

15 november 1988

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Advies

Advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport
Golfbaan "De Scherpenberg" te Apeldoorn /
Commissie voor de milieu-effectrapportage. - Utrecht ;
Commissie voor de milieu-effectrapportage
ISBN : 90-5237-014-1
SISO : 614.62 UDC [504.064.2:[725.826:796.352]](492*7300)
Trefw.: milieu-effectrapportage ; Apeldoorn / golfbaan ; Apeldoorn.

commissie voor de milieu-effectrapportage

College van Burgemeester en Wethouders
van de gemeente Apeldoorn
Postbus 9033
7300 ES Apeldoorn

uw kenmerk
MH/11.016
onderwerp

uw brief
15 september 1988

ons kenmerk
U 848-88/Ha/196-26
utrecht,
15 november 1988

Advies voor richtlijnen
MER golfbaan "de
Scherpenberg" te Apeldoorn

Met bovengenoemde brief verzocht U de Commissie voor de milieu-effectrapportage advies uit te brengen ten behoeve van het geven van richtlijnen voor de inhoud van het op te stellen milieu-effectrapport (MER) voor de voorgenomen aanleg van de golfbaan "de Scherpenberg" in Apeldoorn.

Overeenkomstig artikel 41n, eerste lid van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Wabm) bied ik U hierbij het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage aan. Voor de inhoud van het advies verwijs ik kortheidshalve naar de samenvatting. Daarin zijn, in overeenstemming met de onderwerpen die volgens de Wabm tenminste in een MER moeten worden behandeld, de belangrijkste punten uit het advies bijeengebracht.

Daarnaast vraag ik Uw aandacht voor het volgende.

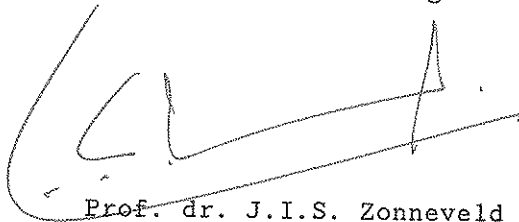
Het onderhavige initiatief is gepland in het overgangsgebied van het Centraal Veluws Natuurgebied naar de IJsselvallei. Dit overgangsgebied wordt gekenmerkt door gradiëntsituaties, die een basis vormen voor een rijk geschakeerde flora en fauna. Het gebied is dan ook gevoelig voor ingrepen.

Het specifieke karakter van het gebied wordt nog eens onderstreept door de aanwezigheid van de in het gebied levende dassen. De burcht die zij bewonen ligt in het midden van het studiegebied. Mede hierom is de Commissie van mening dat de initiatiefnemer in het MER duidelijk zal moeten aangeven op welke wijze hij bij de aanleg en het gebruik van de golfbaan rekening zal houden met de aanwezigheid van de rijk geschakeerde flora en fauna en in het bijzonder met de das en op welke wijze hij van plan is verstoring te voorkomen dan wel te minimaliseren.

Een tweede punt dat ik onder Uw aandacht wil brengen betreft het volgende. In het zuid-oosten van het studiegebied ligt het munitiemagazijnencomplex Scherpenberg. Rondom dit complex zijn een tweetal veiligheidszones geprojecteerd (A- en B-beschermingszone). Deze zones bestaan deels uit landbouwgronden.

Het geheel aan landbouwgronden in de rest van het studiegebied is niet voldoende voor de aanleg van de 18-holes golfbaan c.a. Er zou daarom bos gekapt moeten worden. Tegen deze achtergrond moet worden opgemerkt dat het desbetreffende munitiedepot voorkomt op een lijst van Defensie van mogelijk af te stoten munitiedepots. De Commissie is van mening dat hier in het MER aandacht aan moet worden besteed. Indien het desbetreffende munitiedepot inderdaad door Defensie wordt afgestoten moet worden aangegeven hoe de vrijkomende gronden in de A- en B-zone worden gebruikt. Indien hierover geen duidelijkheid kan worden verschaft zouden verschillende alternatieven kunnen worden ontwikkeld, waarbij wel, geen of gedeeltelijk gebruik wordt gemaakt van de landbouwgronden in de B-beschermingszone.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te hebben geleverd aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal graag vernemen op welke wijze U gebruik zult maken van haar aanbevelingen.

Prof. dr. J.I.S. Zonneveld
voorzitter van de werkgroep
golfbaan "de Scherpenberg"

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN VOOR DE
INHOUD VAN HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN "DE SCHERPENBERG" TE APELDOORN

Advies op grond van artikel 41 n, eerste lid, van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (Regelen met betrekking tot milieu-effectrapportage) inzake de richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport ten behoeve van de aanleg van een golfbaan met bijbehorende voorzieningen in het gebied "de Scherpenberg" ten zuid-oosten van Apeldoorn.

Uitgebracht aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Apeldoorn, namens deze,

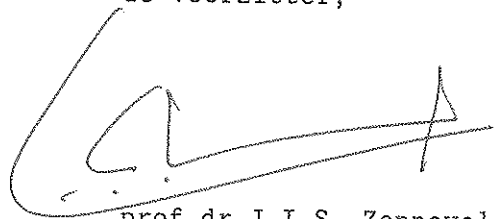
de werkgroep m.e.r. Golfbaan "de Scherpenberg",

de secretaris,

drs. J.J.F.M. van Haeren

de voorzitter,

prof.dr. J.I.S. Zonneveld

Utrecht, 15 november 1988

INHOUDSOPGAVE

	<u>Blz.</u>
1. INLEIDING	1
2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES	2
3. PRESENTATIE VAN HET MER	5
4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL	6
5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN	7
5.1 De voorgenomen activiteit	9
5.2 Alternatieven	11
5.3 Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast	12
6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN	12
7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKE- LINGEN VAN DAT MILIEU	13
8. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	15
8.1 Algemeen	15
8.2 Effecten op de geomorfologische gesteldheid en de bodem- gesteldheid	16
8.3 Effecten op de geohydrologische gesteldheid	16
8.4 Effecten op flora, vegetatie en fauna	17
8.5 Landschap	17
8.6 Effecten met betrekking tot beleveingsaspecten	18
8.7 Overige effecten	18
9. VERGELIJKING VAN DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE ALTERNATIEVEN	19
10. OVERZICHT VAN LEEMTEN IN KENNIS	20
11. SAMENVATTING VAN HET MER	20
12. EVALUATIE	20

BIJLAGEN

1. Brief van de gemeente Apeldoorn d.d. 15 september 1988 met verzoek om advies.
2. Openbare bekendmaking van de start van de m.e.r.-procedure in de nieuwe Apeldoornse courant d.d. 16 september 1988.
3. Samenstelling van de werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage.
4. Lijst van inspraakreacties.

1. INLEIDING

Bij brief van 15 september 1988 (bijlage 1) heeft het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Apeldoorn, namens de gemeenteraad (verder te noemen het bevoegd gezag), de Commissie voor de milieu-effectrapportage uitgenodigd advies uit te brengen over het geven van richtlijnen inzake de inhoud van een milieu-effectrapport (MER). Het gaat hierbij om de voorgenomen aanleg van een 18-holes golfbaan c.a. in het gebied "de Scherpenberg" ten zuid-oosten van Apeldoorn.

Aanleiding tot dit verzoek was een mededeling op 24 augustus 1988 van de stichting Eerste Openbare Apeldoornse Golf Club (verder te noemen de initiatiefnemer). In deze mededeling, die vergezeld ging van een startnotitie, maakte deze stichting bekend een 18-holes golfbaan c.a. aan te willen leggen. Om dit voornemen te realiseren zal de initiatiefnemer bij Burgemeester en Wethouders van Apeldoorn een verzoek indienen het bestemmingsplan voor dit gebied overeenkomstig te wijzigen. Ten behoeve van dit besluit zal milieu-effectrapportage (m.e.r.) worden toegepast.

De m.e.r.-procedure is inmiddels van start gegaan. De openbare bekendmaking vond plaats op 16 september 1988 (bijlage 2).

Het op te stellen milieu-effectrapport (MER) dient ter onderbouwing van de besluitvorming omtrent het vast te stellen bestemmingsplan. Het doel van het advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage is de milieu-aspecten van de voorgenomen aanleg van de golfbaan af te bakenen en de gewenste inhoud van het MER aan te geven.

Het advies is opgesteld door een werkgroep uit de Commissie voor de milieu-effectrapportage. De samenstelling van deze werkgroep is weergegeven in bijlage 3. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de milieu-effectrapportage en wordt verder in dit advies "de Commissie" genoemd.

De Commissie vergaderde 11 en 24 oktober en op 11 november 1988. Op eerstgenoemde datum werd tevens van gedachten gewisseld met het bevoegd gezag en de initiatiefnemer en werd een bezoek gebracht aan het betrokken gebied en de naaste omgeving.

In de volgende hoofdstukken worden de belangrijkste vragen en aandachtspunten genoemd waarop het MER volgens de Commissie antwoord dient te geven. Deze vragen zijn vooral gebaseerd op de inhoudseisen voor een MER, zoals die zijn aangegeven in artikel 41j Wet algemene bepalingen milieuhygiëne. De vragen zijn overeenkomstig dit artikel gerangschikt.

Bij de opstelling van het advies zijn de overige adviezen en de binnengekomen inspraakreacties (in totaal 6) mede in beschouwing genomen (zie bijlage 4).

2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES

De Stichting Eerste Openbare Apeldoornse Golf Club heeft het College van Burgemeester en Wethouders van Apeldoorn gevraagd medewerking te verlenen bij de aanleg van een 18-holes golfbaan c.a. in het gebied "de Scherpenberg". De gemeente zal hiertoe het bestemmingsplan "de Immenberg" moeten wijzigen.

Het op te stellen milieu-effectrapport (MER) zal dienen ter onderbouwing van de besluitvorming over deze bestemmingsplanwijziging. Het doel van het onderhavige advies van de Commissie voor de milieu-effectrapportage is de milieu-aspecten van de voorgenomen activiteit en mogelijke alternatieven af te bakenen en de gewenste inhoud van het MER aan te geven. De belangrijkste onderdelen van dit advies zijn hierna samengevat.

Presentatie van het MER (hoofdstuk 3)

De presentatie van de voorgenomen activiteit en de alternatieven dient overzichtelijk te zijn en een zo objectief mogelijk beeld te geven van de te verwachten milieugevolgen. Achtergrondgegevens kunnen in bijlagen worden opgenomen.

Probleemstelling en doel (hoofdstuk 4)

Aangegeven moet worden welke ontwikkelingen de initiatiefnemer tot de huidige plannen hebben gebracht. Een en ander bezien tegen de achtergrond van:

- recent gepubliceerde behoeftecijfers voor golfterreinen
- andere in de regio ontwikkelde of in ontwikkeling zijnde initiatieven.
- de mate waarin er in het gebied "tenminste een gelijkwaardige situatie" zal ontstaan.

De voorgenomen activiteit en de alternatieven (hoofdstuk 5)

Bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven moet aandacht worden besteed aan:

- de beoogde locatie, de voorgenomen inrichting, de manier waarop de werken in de bouw- en aanlegfase worden uitgevoerd, de fasering van die werkzaamheden en het gebruik en beheer van de baan in de exploitatiefase;
 - het uitwerken van alternatieven waarin locatie-, inrichtings-, gebruiks- en beheersaspecten aan bod komen en een motivatie van de keuze van de in beschouwing te nemen alternatieven;
- Bij het uitwerken van verschillende aspecten zal voor het locatie-aspect vooral rekening moeten worden gehouden met de ligging ten opzichte van het munitiedepot. Voor het inrichtingsaspect met cultuurtechnische maatregelen, het bebouwde en onbebouwde oppervlak binnen het complex, begeleidende groenvoorzieningen en zonering naar intensiteit van het terreingebruik. Voor de gebruiks- en beheersaspecten moet rekening worden gehouden met het al dan niet organiseren van grote evenementen, gebruik en beheer van groenvoorzieningen en beheer van eventueel aan te leggen waterplassen.

- het uitwerken van het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden voor de bescherming van het milieu worden toegepast. Dit betreft een combinatie van locatie-, inrichtings-, beheers- en gebruiksvarianten, waarbij o.a.:
 - a. bestaande waarden van natuur en landschap maximaal worden ontzien;
 - b. maximaal gebruik wordt gemaakt van cultuurgronden in het studiegebied;
 - c. bodem, oppervlakte- en grondwater zo min mogelijk worden aangetaast;
 - d. nieuwe mogelijkheden voor natuurtechnische milieubouw zo veel mogelijk worden aangegrepen;
 - e. voor zover schade aan natuur en landschap onvermijdelijk is, elders extra voorzieningen worden aangebracht voor de bevordering van de natuurwaarden in het gebied;

Te nemen en eerder genomen besluiten (hoofdstuk 6)

Te nemen en eerder genomen overheidsbesluiten welke randvoorwaarden stellen of beperkingen opleggen aan het betreffende besluit waarvoor het MER wordt opgesteld, moeten worden vermeld.

Het bestaande milieu en de te verwachten ontwikkeling daarvan (hoofdstuk 7)

De bestaande toestand van het milieu en de te verwachten ontwikkelingen van dat milieu indien noch de voorgenomen activiteit, noch een der alternatieven zal plaatsvinden (referentie of nul-alternatief) moeten worden beschreven op basis van:

- a. abiotische kenmerken zoals (geo)hydrologie, bodemgesteldheid en geomorfologische gesteldheid (o.a. sprengen);
- b. biotische kenmerken (flora, vegetatie en fauna) en de ontwikkelingspotenties van het milieu;
- c. bestaande levensgemeenschappen en ecosystemen;
- d. het huidige bodemgebruik;
- e. visueel-ruimtelijke en cultuurhistorische kenmerken en relaties;

Beschrijving van de gevolgen voor het milieu (hoofdstuk 8)

Bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de alternatieven zijn van belang:

- effecten op de geomorfologische gesteldheid en de bodemgesteldheid,
- effecten op de geohydrologische gesteldheid (grond- en oppervlaktewater),
- effecten op flora, vegetatie en fauna,
- effecten op het landschap,
- effecten met betrekking tot beleavingsaspecten.

Vergelijking van de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de in beschouwing genomen alternatieven (hoofdstuk 9)

De gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en de verschillende alternatieven moeten met elkaar, met de bestaande toestand van het milieu en met de autonome ontwikkeling (of nul-alternatief) worden vergeleken. De normen en streefwaarden van het milieubeleid en

de kaders van de ruimtelijke ordening moeten bij deze vergelijking worden betrokken.

Overzicht van leemten in kennis (hoofdstuk 10)

In het MER moet worden aangegeven in hoeverre onzekerheden en onnauwkeurigheden in voorspellingsmethoden, gebruikte gegevens en te verwachten milieu-gevolgen zijn blijven bestaan.

De betekenis van de leemten in kennis en informatie voor de besluitvorming dient ook te worden vermeld.

Samenvatting van het MER (hoofdstuk 11)

De hoofdpunten uit het MER zullen voor een algemeen publiek inzichtelijk moeten worden gepresenteerd.

Evaluatie (hoofdstuk 12)

De initiatiefnemer kan eventuele suggesties ten behoeve van de evaluatie via het MER kenbaar maken.

3. PRESENTATIE VAN HET MER

De rol van milieu-effectrapportage (m.e.r.) in de besluitvorming maakt het noodzakelijk dat het milieu-effectrapport (MER) toegankelijk en begrijpelijk is voor alle betrokkenen: bevoegd gezag, adviseurs en insprekers, maar ook voor de initiatiefnemer. Ieder van hen moet uit het MER de voor hem of haar relevante informatie kunnen halen en wel op zo'n manier dat die informatie goed is te hanteren en desgewenst te verifiëren. Dit stelt hoge eisen aan de presentatie van het MER. In verband hiermee beveelt de Commissie het volgende aan:

- Het is wenselijk het MER beknopt van opzet te houden en de inhoud te beperken tot die informatie, die relevant is voor het te nemen besluit (vaststelling van het bestemmingsplan). Het rapport moet zorgvuldig en evenwichtig zijn samengesteld en dient een zo objectief mogelijk beeld te geven van de milieugevolgen van zowel het voorplan als de alternatieven.
Het rapport dient te worden voorzien van een samenvatting die goed op de inhoud is afgestemd. Het is aan te raden om belangrijke leemten in kennis in deze samenvatting aan te geven.
- De milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten overzichtelijk worden weergegeven en voor iedereen toegankelijk zijn. Daarbij dienen te sterke vereenvoudigingen enerzijds en slechts voor ingewijden toegankelijke vaktaal anderzijds te worden vermeden.
- In het MER dient te worden ingegaan op de vragen over het project, zoals die uit de inspraak (naar aanleiding van de startnotitie) naar voren zijn gekomen.
- Wanneer wordt afgeweken van de richtlijnen dient daarvoor een duidelijke motivatie te worden gegeven.
- Het verdient aanbeveling om achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzes onderbouwen) niet in het MER zelf te vermelden, maar in bijlagen op te nemen. Achtergrondgegevens die noch in het MER, noch in bijlagen zijn opgenomen, dienen wel beschikbaar te zijn voor geïnteresseerden. In het MER en in eventuele bijlagen dient daar dan naar te worden verwezen.
- Een verklarende begrippenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bevorderen de leesbaarheid van het MER; het is daarom aan te bevelen dergelijke lijsten op te nemen.

4. PROBLEEMSTELLING EN DOEL

Een MER bevat tenminste: een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd (art 41 j, lid 1, sub a van de Wabm).

In het MER zal de initiatiefnemer een duidelijke omschrijving moeten geven van het doel van de activiteit. De Commissie acht het zinvol wanneer de initiatiefnemer daarbij de ontwikkelingen aangeeft die hem tot de huidige plannen hebben gebracht.

Verder zal in het te schetsen beeld in ieder geval moeten worden aangegeven van welke behoefte-raming en geografische herkomst wordt uitgegaan. Bij deze behoefte-raming dient rekening te worden gehouden met in de omgeving bestaande banen, dan wel in ontwikkeling zijnde banen of initiatieven daarvoor. Daarnaast zal moeten worden aangegeven op welke wijze de geplande behoefte-raming overeenkomt met de onlangs door provincie Gelderland aangegeven behoeftecijfers (beleidsnota golfsterreinen Gelderland) en de in september 1988 gepresenteerde landelijke behoeftecijfers.

Bij het aangeven van de geografische herkomst dient rekening te worden gehouden met de ontwikkelingen van de op dit moment relatief grote afstands-bereidheid van golfers om hun sport te kunnen beoefenen, zoals die geschetst worden in vorenbedoelde nota 'Behoeftte-onderzoek golf-sport Nederland'.

Met betrekking tot het realiseren van het initiatief op de voorgenomen locatie merkt de Commissie het volgende op.

Op pagina 1 van de startnotitie geeft de initiatiefnemer aan dat het gebied de Scherpenberg deel uitmaakt van het Centraal Veluws Natuurgebied (CVN). Zoals blijkt uit het streekplan Veluwe geldt voor dit gebied een strikte bescherming van natuurwaarden. Ten aanzien van de aanleg van golfsterreinen wordt in dit streekplan het volgende vermeldt:

" De aanleg van golfsterreinen dient bij voorkeur plaats te vinden op lokaties in of direct aansluitend in reeds voor stedelijke doeleinden geoccupeerde gebieden. In natuurgebieden is de aanleg van dergelijke voorzieningen niet toegestaan.

In agrarische gebieden kunnen de landbouwkundige, natuurwetenschappelijke en/of landschappelijke kwaliteiten van het gebied redenen zijn om bepaalde lokaties af te wijzen.

In bosgebieden is de aanleg van golfsterreinen uitgesloten tenzij komt vast te staan dat, gelet op de houtteeltkundige, natuurwetenschappelijke, toeristisch/recreatieve danwel landschappelijke belangen, een tenminste gelijkwaardige situatie zal ontstaan en voorts in dezelfde regio (in beginsel binnen het streekplangebied) vervangende bebossing van eenzelfde oppervlakte is verzekerd." (Streekplan Veluwe p. 33)

In tegenstelling tot hetgeen de initiatiefnemer op pagina 6 van de startnotitie vermeldt, namelijk dat de onderhavige lokatie voldoet aan deze streekplankriteria, blijkt uit de volledige streekplanpassage dat

door de ligging in (of aangrenzend aan) het CVN een verduidelijking ten opzichte van het streekplan nodig is.

Het verdient derhalve aanbeveling om bij de omschrijving van het doel van de activiteit duidelijk aan te geven op welke wijze de initiatiefnemer meent dat er "tenminste een gelijkwaardige situatie" zal ontstaan.

5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN

Het MER bevat tenminste: een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen (art. 41 j, lid 1, sub b van de Wabm).

en:

tot de te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast (art. 41 j, lid 3, Wabm).

Algemeen

In het MER moeten de voorgenomen activiteit en daarvoor redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven worden beschreven en uitgewerkt. Tot deze alternatieven behoort in ieder geval het zogenaamde meest milieu-vriendelijke alternatief.

Teneinde een duidelijk beeld te krijgen van de milieugevolgen van het voornemen en de daarvoor onderscheiden alternatieven acht de Commissie het zinvol de geplande activiteit (d.w.z. de aanleg van een 18-holes golfbaan c.a.) onder te verdelen in een drietal wezenlijk van elkaar verschillende deelactiviteiten:

- keuze van de lokatie
- aanleg en inrichting
- exploitatie en beheer

Elke deelactiviteit bestaat uit meerdere elementen waarvoor verschillende varianten denkbaar zijn. De voorgenomen activiteit, de daarvoor te onderscheiden alternatieven en het meest milieuvriendelijke alternatief kunnen worden gevormd door een samenvoeging van verschillende varianten van de onderscheiden deelactiviteiten.

5.1 De voorgenomen activiteit

De Commissie is van mening dat de beschrijving van de voorgenomen activiteit betrekking dient te hebben op:

* de beoogde locatie:

- het MER zal meer duidelijkheid moeten brengen over de vraag of de beoogde locatie wel, niet, of ten dele deel uitmaakt van het CVN,
- het MER zal duidelijkheid moeten verschaffen over de hardheid van de A en B zones van het aangrenzende munitiedepot. Een en ander

dient te worden bekeken tegen de achtergrond van het wel of niet toestaan van aanleg en gebruik van golfholes in dit deel van het studiegebied, tegen de achtergrond van situering van clubgebouwen, opstallen e.d., alsmede tegen de achtergrond van grote bezoekersaantallen.

- situering ten opzichte van wegen, bewoningskernen, agrarische bedrijven en recreatiegebieden;
- vermelding van de oppervlaktemaat van het te benutten gebied;

* de voorgenomen inrichting:

- situering van de banen, de driving range, e.d.
- plaats, omvang en vormgeving van voorzieningen, zoals:
 - clubgebouw / restaurant
 - winkel
 - opslagloods
 - overige gebouwen
 - wandelpaden
 - parkeerplaats
- ontsluiting op het wegennet
- technische realisering van de baan, daarbij in ieder geval rekening houdend met het toe te passen systeem van opbouw van de greens (United States Golf Association-systeem) of het klassiek engelse systeem), de wijze van drainage, het systeem van beregning, de herkomst en de kwaliteit van het beregeningswater, het al of niet aanleggen van waterhindernissen, eventueel toe te passen verhardingen, etc.)

* werken en werkzaamheden in de bouw- en aanlegfase daarbij rekening houdend met:

- grondverzet, ingrepen in de waterhuishouding, te gebruiken machines en installaties, bouwverkeer, duur en periode van de werkzaamheden en de volgorde waarin ze worden uitgevoerd,
- het eventueel te kappen bos en het aangeven van de daarvoor noodzakelijke compensatie: zowel kwantitatief als kwalitatief, d.w.z. het compenseren op soortgelijke bodems^[1].
- verstoring van de in het gebied aanwezige fauna (de dassenpopulatie, marterachtigen, amfibieën, reptielen, etc.); de wijze waarop deze verstoring plaatsvindt en hoe deze kan worden voorkomen, bijvoorbeeld door fasering van de werkzaamheden (in volgorde, periode en duur);
- kwantitatieve beschrijving van geplande afgravingen c.q. ophogingen;

1 In dit verband verwijst de Inspecteur van de volksgezondheid voor de hygiëne van het milieu voor Gelderland in zijn advies voor richtlijnen naar het terzake geformuleerde provinciale beleid. Konform dit beleid dient de eventuele boskap te worden beperkt tot 10 % van het terreinoppervlak, waarbij gestreefd dient te worden naar het maximaal ontzien van de aanwezige boscomplexen en/of bosbodems.

- de bijstellingsmogelijkheden die men voor de realisering van de verschillende fasen open wil houden; de mogelijke aard en omvang daarvan en de procedure volgens welke tot bijstelling zal kunnen worden besloten;
- * het gebruik en beheer van de baan:
 - aard van de exploitatieopzet (openbaar, commercieel, besloten),
 - gemiddelde en piek-bezoekersaantallen (bijvoorbeeld bij wedstrijden), bezettingsgraad, circulatiefactor,
 - piekintensiteiten van automobielen,
 - omvang en beheer van afvalstromen,
- het beheer van de groenvoorzieningen: maaibeheer, bemesting, be-
regening, gebruik bestrijdingsmiddelen e.d.;
- het gebruik en beheer van de overige voorzieningen, zoals club-
gebouw / restaurant etc.;
- de mogelijkheden die overblijven voor recreatief medegebruik van
het terrein door anderen dan golf liefhebbers;
- wijze en mate van verstoring van de fauna als gevolg van het ge-
bruik en beheer van de baan;
- de mate waarin rekening is gehouden met het optreden van onvoor-
ziene gebeurtenissen die mogelijk schade aanbrangen aan het mi-
lieu (bijvoorbeeld een veel grotere toeloop bij wedstrijden dan
was verwacht). Hierbij kan worden gedacht aan extra risico in de
A en B zones en aan extra gevolgen voor het milieu (betreding).

5.2. Alternatieven

In het MER dient niet alleen aandacht te worden besteed aan de voorge-
nomen activiteit, maar zullen ook redelijkerwijs in beschouwing te ne-
men alternatieven belicht moeten worden. De keuze van deze alternatie-
ven moet in het MER zorgvuldig worden gemotiveerd. De voorgenomen ac-
tiviteit en de onderscheiden alternatieven zullen wat betreft diepgang
en detaillering vergelijkbaar moeten zijn. In het MER moet worden aan-
gegeven hoe en in welke mate het gestelde doel van het voornemen kan
worden bereikt met behulp van elk van de beschouwde alternatieven. De
onder 5.1 genoemde onderdelen dienen per alternatief aan de orde te
komen.

Zoals eerder vermeld kunnen de alternatieven naar verschillende aspec-
ten worden uitgewerkt: locatie-, inrichtings-, gebruiks- en beheersas-
pecten. Het is niet de bedoeling voor al deze aspecten aparte alterna-
tieven te ontwikkelen. De te presenteren alternatieven kunnen worden
samengesteld door steeds een keus te maken uit één van de varianten en
deze vervolgens te combineren tot één geheel (dit geheel bestaat dan
uit één locatie-, één inrichtings-, één gebruiks- en één beheersvari-
ant). Bij het uitwerken van deze aspecten dient rekening te worden ge-
houden met de volgende punten.

Locatie-aspecten

Locatie-aspecten hebben een beperkte betekenis bij de besluitvorming over de wijziging van een bestemmingsplan dat voorziet in de aanleg van een golfbaan in een bepaald gebied. In dit verband wil de Commissie echter wijzen op een locatie-studie, zoals die enige jaren geleden door de gemeente Apeldoorn is uitgevoerd. Voor de besluitvorming over de voorgenomen activiteit is het goed een korte beschrijving te geven van dit onderzoek en de daaruit afgeleide conclusies.

Daarnaast acht de Commissie het zinvol de locatiekeuze te bezien tegen de achtergrond van een onlangs ingestelde subsidieregeling m.b.t. het uit productie nemen van landbouwgronden (de zogenaamde set-aside regeling). Tegen deze achtergrond ware het wenselijk te bezien in hoeverre uitbreiding van het studiegebied naar de in het noorden gelegen landbouwgronden mogelijk dan wel wenselijk is. In dit kader kunnen wellicht ook de opmerkingen van de Inspecteur van de Ruimtelijke Ordening met betrekking tot de gebiedsbegrenzing -zoals aangegeven in zijn advies naar aanleiding van de startnotitie- in beschouwing worden genomen.

Binnen het studiegebied is variatie in de situering van de banen mogelijk. De aanwezigheid van beschermingszones rond het munitiedepot speelt hierbij een belangrijke rol. Het alternatief waarbij de golfbaan zoveel mogelijk op de landbouwgronden wordt gesitueerd, en waarbij tevens geen of zo min mogelijk bos wordt gekapt, verdient naar de mening van de Commissie, nadere studie.

Inrichtingsaspecten

Onderdelen van het project kunnen, ook als de locatie ervan vaststaat, op uiteenlopende manieren worden gerealiseerd. Daarbij valt te denken aan varianten op het inrichtingsplan wat betreft:

- cultuurtechnische maatregelen ten behoeve van wegen, ontsluiting van het terrein, waterhuishouding en golftechnische voorzieningen,
- het bebouwde en onbebouwde oppervlak binnen het complex; materiaalkeuze en vormgeving van de gebouwen en bouwwerken; hoogteligging en uitvoering van het terrein; padenstelsel; parkeerfaciliteiten,
- de begeleidende groenvoorzieningen zoals: omvang, inrichting en uitvoering van bosschages, singels, waterpartijen en grasvelden (open / gesloten, geaccidenteerd / vlak, de hoeveelheid te kappen bos, de wijze van boscompensatie binnen het terrein, al of niet ingrijpen in bestaand reliëf, al dan niet uitgaan van bestaande landschapsstructuur, accentuerend of camouflerend),
- het aanbrengen van zoneringen naar intensiteit van het terreingebruik, zoals bijvoorbeeld een scheiding naar:
 - * intensief gebruik: parkeervoorzieningen, het clubgebouw, de zone daar rondom en de ontsluitingsweg(en);
 - * extensief gebruik: wandelpaden, fietspaden en fairways als buffer naar meer kwetsbare zones met hoge natuurwaarden en landschappelijk waardevolle elementen binnen het gebied, waar geen recreatie mogelijk is of slechts sprake kan zijn van recreatief medegebruik.

Inrichtingsvarianten met een zo compact mogelijke opzet en een minimum aan ruimtebeslag zouden als alternatief kunnen worden opgenomen.

Gebruiks- en beheersaspecten

Heeft de inrichting eenmaal plaatsgevonden dan kan het gebruik en beheer in sommige gevallen nog op verschillende, met het oog op de besluitvorming relevante, manieren worden geregeld. Gedacht kan worden aan:

- het al dan niet organiseren van grote evenementen (open golfwedstrijden)
- gebruik en beheer van groenvoorzieningen: mechanische of chemische onkruidbestrijding, mate en wijze van bemesting, mate waarin en wijze waarop wordt gemaaid, gekapt, beplant en beregend, bestrijdingsmethoden van ongedierte en schimmels. Dit alles uitgesplitst naar de verschillende onderdelen (greens, tees, fairways, etc.),
- beheer van eventueel aan te leggen waterpartijen, welke al dan niet als waterhindernis dienst doen.

5.3. Het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van milieu worden toegepast

In het MER dient een zogenaamd meest milieu-vriendelijk alternatief te worden beschreven. Dit alternatief bestaat in feite uit een combinatie van locatie-, inrichtings-, beheers- en gebruiksvarianten die, binnen de randvoorwaarde dat het doel van het project wordt gerealiseerd, aan de volgende uitgangspunten voldoet:

- bestaande waarden van natuur en landschap worden maximaal ontzien;
- maximaal gebruik van cultuurgronden t.b.v. de daadwerkelijke inrichting;
- bodem, oppervlakte- en grondwater worden zo min mogelijk aangetast en/of belast met verontreinigende stoffen; peilverlaging en verdroging worden voorkomen.
- voorzover schade aan natuur en landschap onvermijdelijk is worden elders extra voorzieningen aangebracht voor de bevordering van natuurwaarden in het gebied;
- nieuwe mogelijkheden voor natuurtechnische milieubouw en landschapsbouw worden zo veel mogelijk aangegrepen en worden gericht op een in het geheel van het CVN zinvolle ecologische infrastructuur en op optimale biotopen en standplaatsen voor bij het gebied behorende, kenmerkende dier- en plantesoorten.
- realisering van clubhuis, parkeerplaatsen, e.d. buiten de A en B zones;

Wat betreft de inrichting en het beheer bestaat een groot aantal mogelijkheden om de kwaliteit van het milieu zoveel mogelijk te ontzien c.q. te bevorderen.

Het meest milieuvriendelijke alternatief dient op gelijkwaardige wijze beschreven te worden als de voorgenomen activiteit en de overige alternatieven (dus inclusief schetsen, maten, e.d.).

Gezien de ligging van het gebied in de overgangszone van het CVN naar de IJsselvallei, beveelt de Commissie aan om aan de uitwerking van dit alternatief grote zorg te besteden.

6. TE NEMEN EN EERDER GENOMEN BESLUITEN

Het MER bevat tenminste: een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven (art. 41j, lid 1, sub c van de Wabm).

In het MER wordt vermeld ten behoeve van welk besluit het rapport is opgesteld en door wie of welke overheidsinstantie dit besluit zal worden genomen.

In dit verband zal aangegeven moeten worden welke mate van detail bij het op te stellen bestemmingsplan gehanteerd zal worden: zullen er stringente bestemmingsplanvoorschriften of ruime uitvoeringsbevoegdheden door het college van burgemeester en wethouders in worden aangegeven ?

Tevens dient te worden beschreven volgens welke procedure het besluit zal worden voorbereid en welke adviesorganen en -instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken.

Ook moet worden vermeld welke ter zake doende overheidsbesluiten al eerder zijn genomen en welke openbaar gemaakte beleidsvoornemens beperkingen kunnen opleggen of randvoorwaarden stellen aan het betreffende besluit waarvoor het MER wordt opgesteld. Daarbij dient de status van die besluiten te worden vermeld.

Tenslotte moet worden aangegeven welke voor de activiteit relevante besluiten in een later stadium nog genomen zullen (moeten) worden.

Om te kunnen bepalen welke randvoorwaarden of beleidsindicaties gelden voor de vaststelling van het bestemmingsplan dient in het MER aandacht besteed te worden aan onder andere de volgende beleidsvoornemens en -documenten:

- structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud
- de meerjarenprogramma's Natuur- en Landschapsbehoud
- het meerjarenplan Bosbouw
- structuurschema Openluchtrecreatie
- het Toeristisch-Recreatief ontwikkelingsplan Gelderland
- structuurschema militaire terreinen
- streekplan Veluwe
- grondwaterplan Gelderland
- Beleidsnota golfsterreinen in Gelderland
- Behoeftte-onderzoek golfsport Nederland
- Bestemmingsplan de Immenberg
- Provinciale verordening ontgrondingen
- Intentieprogramma bodembescherming provincie Gelderland
- Nationaal Landschap Veluwe: beheers- en ontwikkelingsprogramma integraal deelplan zuid-oost
- Basisplan openluchtrecreatie

Met het oog op besluiten die in verband met het project in een later stadium zullen worden genomen zijn vooral vergunningprocedures van belang, in het bijzonder op grond van:

- Wet op de Ruimtelijke Ordening
- Ontgrondingenwet
- Boswet
- Hinderwet
- Natuurschoonwet
- ontheffing Keurbepalingen
- Wet bodembescherming (mogelijkheid van aanwijzing bodembeschermingsgebied i.v.m. aanwezigheid van dassenpopulatie)

De Commissie heeft vernomen dat het aangrenzende munitiedepot voorkomt op een lijst van Defensie van mogelijk af te stoten terreinen. Hieraan zal de nodige aandacht besteed moeten worden.

De Commissie vraagt zich verder af in hoeverre realisering van de activiteit in strijd is met reservering van het gebied voor de hippische sport, zoals is aangegeven in het integraal deelplan zuid-oost (deel 3, p. 9). Het MER zou hier opheldering over moeten geven.

Zoals blijkt uit het beheers- en ontwikkelingsprogramma integraal deelplan zuid-oost Veluwe bestaat er een afwerkingsplan voor de "Albaplas". In het MER dient daar aandacht aan te worden besteed, zodat duidelijk wordt in hoeverre deze afwerking past in, dan wel in conflict staat met de plannen van de initiatiefnemer.

7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE TE VERWACHTEN ONTWIKKELINGEN VAN DAT MILIEU

Het MER bevat tenminste: een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien die activiteit noch een der alternatieven worden ondernomen (art. 41j, lid 1, sub d van de Wabm)

Doel van het opstellen van het MER is een zo objectief mogelijk beeld te krijgen van de mogelijke milieugevolgen van het voornemen. Om dit inzicht te ontwikkelen wordt in een later stadium van het MER een vergelijking gemaakt van de voorgenomen activiteit en de alternatieven die daarvoor zijn onderzocht. Ten behoeve van deze vergelijking wordt in het MER, als referentiekader, een beschrijving gegeven van bestaande toestand van het milieu én van de ontwikkeling van het milieu zonder dat de activiteit (of een van de alternatieven) wordt uitgevoerd. Vormt het niet doorgaan van de activiteit een reëel alternatief voor het bereiken van het geformuleerde doel, dan wordt gesproken van een nul-alternatief.

Referentie of nul-alternatief

De referentie bestaat uit een beschrijving van de ontwikkelingen die in het gebied plaatsvinden wanneer noch de voorgenomen activiteit noch een van de alternatieven worden uitgevoerd. Een dergelijke ontwikkeling wordt ook wel autonome ontwikkeling genoemd.

In de referentie worden de te verwachten ontwikkelingen m.b.t. inrichting, gebruik en beheer beschreven. Te denken valt aan ontwikkelingen van flora en fauna en op het gebied van bosbouw, recreatie, etc. Maar ook zaken als mestwetgeving e.d. kunnen daarbij van belang zijn.

De referentie is geen alternatief in de betekenis van een effectief middel om het gestelde doel te bereiken. Het kan echter, tegen de achtergrond van hetgeen in het MER naar voren komt over de milieu-implicaties van de voorgenomen activiteit en de alternatieven, wel degelijk een rol spelen bij de besluitvorming.

Is er sprake van een nul-alternatief, dan dient dat op de zelfde wijze te worden beschreven als aangegeven onder 5.1.

Bestaande toestand van het milieu

De bestaande toestand van het milieu dient te worden beschreven voor zover dat van belang is voor de voorspelling van de milieugevolgen van de voorgenomen activiteit en de alternatieven.

Onzekerheden bij deze beschrijving dienen duidelijk te worden aangegeven. Het verdient aanbeveling om de beschrijving op te bouwen aan de hand van een aantal indicatoren voor milieu-omstandigheden en de veranderingen daarin. Aan de hand daarvan kan ook de toekomstige ontwikkeling van het milieu systematisch worden gevolgd. Hierbij valt met name te denken aan de samenstelling van levensgemeenschappen met speciale aandacht voor indicatorsoorten, en de kwalitatieve en kwantitatieve aspecten van het grondwater.

In het algemeen kan worden gesteld dat de omvang van het studiegebied wordt bepaald door de redelijkerwijs te verwachten reikwijdte van de effecten. Per milieu-aspect kan de omvang van het beïnvloedingsgebied verschillen.

Het gebied de Scherpenberg ligt op de overgang van het Veluwe-massief naar het dal van de IJssel en bezit in beginsel de basisvoorwaarden voor gradiëntmilieus met een grote soortenrijkdom en bijzondere levensgemeenschappen. Dit overgangsgebied wordt van oudsher gekenmerkt door de aanwezigheid van sprengen met specifieke botanische en hydrobiologische waarden.

De Commissie vraagt in het MER voor de volgende aspecten van het studiegebied de aandacht:

a. Abiotische kenmerken

- geomorfologische gesteldheid, bodemgesteldheid;
- geohydrologische gesteldheid: grondwatertrappen, grondwaterkwaliteit, grondwaterstromingspatronen, sprengen;
- ontwikkelingspotenties: de gesteldheid van het milieu als uitgangspunt voor mogelijke vergroting van de natuurlijke rijkdom (macro- en microgradiënten in bodem en grondwater, landschapsecologische samenhangen);

b. Biotische kenmerken

- flora en vegetatie: het voorkomen en de verspreiding van plantesoorten en vegetatietypen. In het bijzonder wordt hier gedacht aan indicatorsoorten voor milieuecondities en levensgemeenschappen, zoals stikstof-indicerende plantesoorten en bijzondere, zeldzame en/of bedreigde soorten.
- fauna: soorten en aantallen van vogels en andere diergroepen; indicatorsoorten en milieuecondities en levensgemeenschappen; Hierbij gaat het in het bijzonder om de in het gebied voorkomende dassenpopulatie en om de aanwezige materachtigen, amfibieën en reptielen en de insektenwereld.
- functies van het gebied en biologisch-ecologische relaties (fou-rageer-, rust-, broed-, doortrek- en/of overwinteringsgebied);

c. Huidig bodemgebruik

Een beschrijving van de functies die het studiegebied op het moment vervult ten aanzien van natuurbeschoud, bosbouw, landbouw, recreatie, verkeer, defensiedoelinden, wonen:

- verwijzing naar bestemmingsplan;
- huidig recreatief gebruik naar vorm, spreiding en intensiteit, specifieke voorzieningen;
- huidig landbouwkundig gebruik met verdeling van gebruiksvorm (in ha of %), gebruik van bestrijdingsmiddelen, bemesting.

d. Landschap

Een beschrijving van visueel-ruimtelijke en cultuurhistorische kenmerken, relaties daartussen, dynamiek in de tijd.

Het is van belang het kaartmateriaal bij de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu te presenteren op een, afhankelijk van het aspect dat wordt bekeken, voldoende gedetailleerde schaal.

8. BESCHRIJVING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU

Het MER bevat tenminste: Een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de beschreven alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven (art. 41j, lid 1, sub e van de Wabm)

8.1 Algemeen

De milieu-gevolgen zullen per alternatief verschillen. Zowel positieve als negatieve gevolgen voor het milieu dienen in het MER te worden aangegeven. De te verwachten effecten dienen steeds te worden gerelateerd aan de bestaande toestand en de te verwachten ontwikkeling van het milieu.

In het MER zal aangegeven moeten worden welke methoden en modellen gehanteerd zijn bij het maken van voorspellingen en welke mate van betrouwbaarheid aan deze methoden toegekend kan worden. In dit verband wijst de Commissie op de reeks Voorspellingsmethoden m.e.r. die in opdracht van de ministeries van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en van Landbouw en Visserij is samengesteld.

In de effectbeschrijving in het MER dient te worden ingegaan op de effecten voor reliëf en bodem, (geo)hydrologie, flora, vegetatie en fauna en het landschap. Deze effecten dienen adequaat en, indien de effecten van de alternatieven van elkaar verschillen, per alternatief te worden beschreven. Daarbij dient de aandacht niet alleen gericht te zijn op de directe effecten, maar ook op de indirecte effecten (secundair, cumulatief, synergistische, dan wel anderzins) van zowel de inrichting, het beheer en het gebruik.

De volgende aspecten zullen in de effectbeschrijving aan de orde dienen te komen:

8.2 Effecten op de geomorfologische gesteldheid en bodemgesteldheid

- veranderingen in de geomorfologische gesteldheid, door bijvoorbeeld het opwerpen van heuvels, egaliseren, afvlakken of aanbrengen van taluds, het aanbrengen van gebiedsvreemde materialen;
- veranderingen in bodemlagen die kunnen leiden tot veranderingen in de waterhuishouding;
- veranderingen in de samenstelling van de bodem, als gevolg van toe/afnemende mineralisatie, bemesting, het gebruik van bestrijdingsmiddelen.

8.3 Effecten op de geohydrologische gesteldheid (grond- en oppervlaktewater)

- veranderingen in het hydrologisch systeem, zowel wat betreft kwaliteit als kwantiteit, als gevolg van cultuurtechnische maatregelen t.b.v. aanleg en beheer;
- veranderingen in aanwezige gradiëntsituaties, zoals de overgang droog - nat, voedselarm - voedselrijk.
- effecten op aanwezige sprengen;

8.4 Effecten op flora, vegetatie en fauna

De beïnvloeding van actuele en potentiële biotische waarden kan op verschillende wijzen gebeuren:

- door direct ruimtebeslag van de aan te leggen voorzieningen ten koste van bestaande waarden, zoals de omvorming van de bestaande vegetatie in soortenarme graslanden en veranderingen in populatie-omvang door kap, aanplant etc. met onder andere als mogelijk gevolg het verdwijnen van de levensgemeenschap bos als zodanig (de vegetatie,

- de bosbodem, het bosklimaat, de functie van flora en fauna) en een veranderingen in de omgeving als gevolg van die ontbossing;
- door veranderingen in het hydrologisch systeem, de (geo)morfologische gesteldheid en bodemopbouw (veranderingen in de hoogteligging van delen van het terrein, eventuele toename van de hoeveelheid open water). Deze veranderingen kunnen zich ook elders doen gelden (na-bijgelegen kwelgebieden en sprengen). Te denken valt aan effecten van verbetering van de ontwatering door drainage, extra bemaling of definitieve grondwaterverlaging (mineralisatie). Effecten van beregening; kwaliteit, kwantiteit en herkomst van beregeningswater;
 - door veranderingen in stofconcentraties als gevolg van bemesting en/of gebruik van bestrijdingsmiddelen (die via bodem, drainage e.d. in het grond- en oppervlaktewater terecht kunnen komen);
 - door veranderingen van het micro-klimaat: de wijzigingen in geomorfologie, bodem, waterhuishouding en vegetatie kunnen veranderingen in lichtintensiteit, temperatuur, luchtstroming en luchtvochtigheid teweeg brengen;
 - door veranderingen in de mate van betreding in het gehele studiegebied (beschadiging van de beplanting, verontreiniging door achterlaten van afval etc.
 - door het aantrekken en aanbrengen van bepaalde plant- en diersoorten (cultuurvolgers of prooidieren van meer kwetsbare soorten), die via concurrentie en predatie meer kwetsbare soorten zouden kunnen verdringen, alsook door het beheer van deze soorten (b.v effecten van bestrijdingsmiddelen en bemesting op kwetsbare flora- en fauna-elementen);
 - door veranderingen in de rust (geluidniveau, recreatiedruk) in het gehele studiegebied;
 - door veranderingen van ecologische-infrastructurele aard: barrièrevorming (isolatie) enerzijds en anderzijds door het tot stand brengen van refugia en barrièrerverminderende voorzieningen in de vorm van (bijvoorbeeld) mantel- en zoomvegetaties;
 - door het creëren van uitgangssituaties voor natuurontwikkeling, waardoor bijvoorbeeld herintroductie van voor het gebied karakteristieke diersoorten en vegetaties kan plaatsvinden.

Voor zover van toepassing dienen van deze veranderingen de effecten op de flora, vegetatie en fauna te worden aangegeven.

8.5 Landschap

De realisering van de plannen betekent een zekere verandering van de bestaande geomorfologische, cultuurhistorische en visuele structuur. De aard van die veranderingen wordt niet alleen bepaald door de voorzieningen zelf, maar ook door de uitgangspunten voor de vormgeving ervan: is er sprake van camoufleren, van herkenbaar maken of zelfs van accentueren ? Wordt het bestaande landschap zoveel mogelijk gehandhaafd of wordt, al dan niet met gebruikmaking van elementen van het bestaande landschap, een nieuw landschap gecreëerd ? Ook kan het landschap worden beïnvloed als een verhoogd verkeersaanbod op wegen in de omgeving zou nopen tot aanpassing van die wegen.

De effecten van dergelijke veranderingen op het landschap moeten worden besproken.

Daarnaast dient te worden aangegeven op welke wijze aansluiting is gezocht met het afwerkingsplan van de Alba-plas.

8.6 Effecten met betrekking tot belevingsaspecten

De belevingsaspecten hangen samen met de aard van de activiteiten in het landelijke gebied, de aanwezigheid en herkenbaarheid van specifieke elementen en voorzieningen alsmede met de visueel ruimtelijke kenmerken zoals de geleiding en de schaal van het landschap. Ten aanzien van de gebouwde elementen moet worden aangegeven in hoeverre de vormgeving en het materiaalgebruik aansluiten bij de kenmerken van het bestaande streekeigen architectuur van het gebied in het algemeen. Evenzeer zal voor de beplantingselementen aangegeven moeten worden in hoeverre gebruik is gemaakt van soorten die van nature in het gebied voorkomen.

De veranderingen in de ruimtelijke structuur dienen op het kaartmateriaal concreet te worden aangegeven. Van belang is hierbij de afwisseling van open ruimten, de begrenzing door massa-elementen (bossen, houtwallen), de maten en de lengte-breedte verhouding van de open ruimten.

8.7 Overige effecten

Tot deze categorie behoren de effecten als gevolg van eventuele veranderingen in de recreatieve druk op en nabij recreatieve voorzieningen elders (afname door concurrentie dan wel toename door overloop- en uitstralingseffecten) en veranderingen in de verkeerskundige situatie. In hoeverre de voorgenomen activiteit van invloed zal zijn op de agrarische bedrijven en de daarmee samenhangende milieu-effecten in en rond het studiegebied behoort ook aan bod te komen. Ook de eventuele effecten van volgactiviteiten van particuliere ondernemers in de periferie van het terrein en effecten van maatregelen ter bescherming van derden (bijvoorbeeld op de attractiviteit van het terrein voor niet-golfspelers) dienen daarbij aan bod te komen. Er moet aandacht besteed worden aan eventuele synergistische en cumulatieve effecten, zoals bijvoorbeeld in de waterhuishouding: de combinatie van opstuwen, draineren en bemesten.

9. VERGELIJKING VAN DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE ALTERNATIEVEN

Een MER bevat tenminste: Een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkelingen van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven (art. 41j, lid 1, sub f, Wabm)

In het MER dient een vergelijking te worden gemaakt tussen de voorgenomen activiteit, de daarvoor uitgewerkte alternatieven, de bestaande toestand van het milieu en de autonome ontwikkeling dan wel het nul-alternatief. De kaders die de ruimtelijke ordening biedt en de normen en streefwaarden van het milieubeleid kunnen een achtergrond vormen voor deze vergelijking.

Wanneer de milieu-gevolgen van de verschillende aspecten van de onderscheiden alternatieven in een tabel worden aangegeven biedt dat een goede basis voor een onderlinge vergelijking van de alternatieven. De suggestie van de Inspecteur van de volksgezondheid voor de hygiëne van het milieu voor Gelderland om deze vergelijking uit te voeren in de vorm van een beoordelingsmatrix, waarvan de assen gevormd worden enerzijds door de te vergelijken alternatieven en anderzijds door de ingrepen c.q. beoordelingsaspecten, wordt door de Commissie onderschreven.

Een benadering per aspect en per alternatief is daarbij te prefereren. Andere aandachtspunten bij dit onderdeel van het MER kunnen zijn:

- een beschrijving van de mate waarin de initiatiefnemer bij elk van de alternatieven denkt zijn doelstelling te verwezenlijken;
- een beschouwing over de positieve en negatieve gevolgen van ieder alternatief en de daarbij in het geding zijnde belangen;
- een voorkeursvolgorde van de alternatieven per milieu-aspect, waarbij afweging van ongelijksoortige milieu-aspecten vermeden dient te worden.

Op grond van de m.e.r.-regeling in de Wabm is de initiatiefnemer niet verplicht om in het MER kostenaspecten aan bod te laten komen. Desalniettemin zou een globale kostenvergelijking van de beschreven alternatieven in het MER kunnen worden opgenomen.

10. OVERZICHT VAN LEEMTEN IN KENNIS

Een MER bevat tenminste: Een overzicht van de leemten in de onder sub d en e bedoelde beschrijvingen ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens (art. 41j, lid 1, sub g, Wabm)

In het MER moet worden aangegeven welke van de gevraagde informatie niet kan worden geleverd. Ook de reden waarom en de betekenis van deze leemten voor de besluitvorming moeten worden aangegeven. Daarnaast kunnen ook worden vermeld:

- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens (b.v. inventarisaties en karteringen);
- gebrek aan bruikbare voorspellingsmethoden;
- andere kwalitatieve en kwantitatieve onzekerheden met betrekking tot milieu-gevolgen op korte en langere termijn.

11. SAMENVATTING VAN HET MER

Een MER bevat tenminste: Een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven (art. 41 j, lid 1, sub h, Wabm)

De samenvatting van het MER dient de belangrijkste elementen uit het rapport te presenteren, te weten:

- motivering van het belang van het voornemen
- keuze en motivering van de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven, waaronder het meest milieuvriendelijke alternatief
- een beschrijving van de uitgangssituatie van het milieu
- een beknopte en zo objectief mogelijke beschrijving van de voorspelde effecten van de verschillende alternatieven
- een vergelijkende beoordeling van de alternatieven tegen de achtergrond van normen en uitgangspunten van het milieubeleid

12. EVALUATIE

Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen (artikel 41am, Wabm).

De evaluatie heeft ten doel de voorspelde effecten aan de werkelijk optredende effecten te toetsen.

Alhoewel het een taak is van het bevoegd gezag een evaluatieprogramma op te stellen en de evaluatie uit te voeren, kan ook de initiatiefnemer hieromtrent waardevolle ideeën hebben. Het lijkt de Commissie zinvol wanneer de initiatiefnemer eventuele suggesties via het MER kenbaar maakt.

De geconstateerde leemten in kennis en informatie kunnen worden gezien als zaken die nadere studie behoeven. Zij behoren te worden betrokken bij het evaluatieprogramma.

BIJLAGEN BIJ

ADVIES VOOR RICHTLIJNEN VOOR DE
INHOUD VAN HET MILIEU-EFFECTRAPPORT
GOLFBAAN "DE SCHERPENBERG" TE APELDOORN

(bijlagen 1 t/m 4)

BRIEF VAN DE GEMEENTE APELDOORN D.D. 15 SEPTEMBER 1988 MET VERZOEK OM ADVIES

postadres:
postbus 9033
7300 es apeldoorn
tel. 055-296296

bezoekadres:
stadskantoor
vosselmanstraat 8

De Commissie voor de
milieu-effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

Commissie voor de milieu-effectrapportage	
Inzending:	19 SEP. 1988
Nr.:	1296-88 vH/8
Dossier:	196-2

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk MH/11.016

datum 15 SEP. 1988

onderwerp Advisering m.b.t. realisering golfbaan.

Geachte leden,

De Stichting Eerste Openbare Apeldoornse Golf Club, gevestigd te Apeldoorn, heeft op 24 augustus 1988 bij ons een zgn. startnotitie ingediend in verband met het voornemen van de Stichting een openbare golfbaan met bijbehorende voorzieningen te realiseren in het gebied "de Scherpenberg" ten zuid-oosten van Apeldoorn. Om deze activiteit mogelijk te maken zal een bestemmingsplan-herziening moeten plaatsvinden, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport gemaakt dient te worden.

Om een ieder in de gelegenheid te stellen opmerkingen te maken over het geven van richtlijnen met betrekking tot de inhoud van het milieu-effectrapport, zal het voornemen van de Stichting in de Nieuwe Apeldoornse Courant (NAC) van 16 september a.s. worden bekendgemaakt.

Ingevolge het bepaalde in artikel 41 n, eerste lid, van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne verzoeken wij u ons binnen twee maanden, gerekend vanaf de datum van de bekendmaking van het voornemen, advies uit te brengen over het geven van richtlijnen inzake de inhoud van het milieu-effectrapport.

Een exemplaar van de startnotitie met de bijbehorende aanbiedingsbrief, alsmede van de bekendmaking in de NAC treft u hierbij aan. Reacties over het geven van richtlijnen zullen zo spoedig mogelijk aan u worden doorgezonden.

Voor eventuele nadere informatie en overleg kunt u zich wenden tot de heer ir. C. v.d. Eems, projectleider (telefoon 055-296386), of de heer W. v. Asselt, contactpersoon mer (telefoon 055-296507).

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders van Apeldoorn,
de secretaris, de burgemeester,

Th. J. Westerdal

W. J. Hubers

behandeld door W.v.Asselt

typ.

AW

bijlagen

- startnotitie
- bekendmaking

correspondentie uitsluitend
richten aan het postadres
met vermelding van de datum
en het kenmerk van deze brief

doorkiesnummer 296507

coll.

OPENBARE BEKENDMAKING VAN DE START VAN DE M.E.R.-PROCEDURE
IN DE NIEUWE APELDOORNSE COURANT D.D. 16 SEPTEMBER 1988

Milieu-effectrapportage, realisering golfbaan

Burgemeester en wethouders van Apeldoorn maken bekend dat de Stichting Eerste Openbare Apeldoornse Golf Club op 24 augustus 1988 heeft meegedeeld het voornemen te hebben een verzoek in te dienen tot wijziging van het bestemmingsplan 'Immenberg'. Deze wijziging moet de realisering van een openbare golfbaan o.a. in het gebied 'de Scherpenberg' ten zuid-oosten van Apeldoorn mogelijk maken.

Aangezien bij de voorbereiding van de bestemmingsplanherziening een milieu-effectrapport moet worden opgesteld is hiervoor een startnotitie ingediend.

Aard, omvang en plaats van de activiteit

De activiteit bestaat uit het realiseren van een volwaardige 18 holes golfbaan met bijbehorende voorzieningen.

Het gebied 'de Scherpenberg' is een onderdeel van het Centraal Veluws Natuurgebied en wordt aan de noord zijde begrensd door de Albaweg, aan de oostzijde door de kalkzandsteenfabriek 'Alba' met ontginningsplas; de zuidgrens wordt op dit moment bepaald door de ligging van de A-veiligheidszone van het munitiedepôt en de spoorweg Apeldoorn-Dieren begrenst de lokatie aan de westzijde.

MER-plicht

Ingevolge het Besluit Milieu-effectrapportage dient vanwege de omvang van de geplande golfbaan in het kader van de voorbereiding van de herziening van het bestemmingsplan 'Immenberg' door de 'initiatiefnemer' een milieu-effectrapport te worden opgesteld.

Doel MER

Het milieu-effectrapport is bedoeld om de gevolgen van de voorgenomen activiteit voor het milieu zichtbaar te maken en zal moeten dienen voor de onderbouwing van het te nemen besluit.

Met betrekking tot de inhoud van een milieu-effectrapport stelt het gemeentebestuur vooraf richtlijnen vast. In deze richtlijnen zal met name worden aangegeven welke varianten ten aanzien van de inrichting van het terrein moeten worden bestudeerd en welke mogelijke gevolgen voor het milieu moeten worden onderzocht.

Inspraak

Overeenkomstig het bepaalde in artikel 41n, derde lid, van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne stellen wij hierbij een ieder in de gelegenheid opmerkingen te maken over het geven van richtlijnen met betrekking tot de inhoud van het milieu-effectrapport.

De startnotitie ligt daartoe met ingang van 19 september 1988 gedurende een maand ter inzage in de Stads- en Milieuwinkel in de Bibliotheek, Vosselmanstraat 299. U kunt daar terecht op maandag van 10.00 tot 18.00 uur en van 19.00 tot 21.00 uur; op dinsdag van 13.30 tot 18.00 uur en op woensdag t/m vrijdag van 10.00 tot 18.00 uur. Tevens ligt de startnotitie gedurende bovenvermelde termijn ter inzage in het Mobiel secretariaatbureau en bij de dienst Ruimtelijk Beheer, infor-ruimte 1e verdieping, Brinklaan 49.

Nadere informatie wordt desgewenst verstrekt door de dienst Milieuhygiëne (telefoon 055 - 296 507).

Opmerkingen over het geven van richtlijnen kunnen tot 19 oktober 1988 schriftelijk worden ingediend bij burgemeester en wethouders van Apeldoorn, postbus 9033, 7300 ES Apeldoorn.

Persoonlijke gegevens

Degene die opmerkingen indient over het geven van richtlijnen kan verzoeken zijn persoonlijke gegevens als niet-openbaar te behandelen.

BIJLAGE 3

SAMENSTELLING VAN DE WERKGROEP VAN DE COMMISSIE VOOR DE MILIEU-EFFECTRAPPORTAGE

De werkgroep van de Commissie voor de milieu-effectrapportage die het onderhavige advies voor richtlijnen voor de inhoud van het milieu-effectrapport inzake de aanleg van een golfbaan "De Scherpenberg" te Apeldoorn heeft opgesteld, staat onder voorzitterschap van prof.dr. J.I.S. Zonneveld.

In de werkgroep hebben voorts zitting:

- drs. A.P.H.M. Boonman, wonende te Brunssum
- ir. A.L.J. Wijnhoven, wonende te Arnhem

Drs. J.J.F.M. van Haeren treedt als secretaris van de werkgroep op.

BIJLAGE 4

LIJST VAN INSPRAAKREACTIES

Nr.	Datum	Persoon of instantie	Datum van ontvangst Cie m.e.r.
1.	26-09-88	Landbouwschap Gewestelijke raad voor Gelderland, Arnhem	20-10-88
2.	21-10-88	Inspectie van de ruimtelijke ordening in de provincies Overijssel en Gelderland, Deventer	04-11-88
3.	01-11-88	Waterschap Oost-Veluwe, Twello	04-11-88
4.	01-11-88	Directeur Landbouw, Natuur en Openluchtrecreatie in de provincie Gelderland, Arnhem	04-11-88
5.	27-11-88	Inspectie van de volksgezondheid voor de hygiëne van het milieu voor Gelderland, Arnhem	04-11-88
6.	011188	Gedeputeerde Staten van Gelderland, Arnhem	14-11-88